KĖDAINIAI

M. DAUKŠOS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS KIEMAS

Algirdas JUKNEVIČIUS

2006 m. Kėdainių senamiestyje tyrinėtas M. Daukšos viešosios bibliotekos kiemas (Didžioji rinka 9–11). Tyrimų tikslas buvo ištirti kiemo PV dalį, kurioje numatyta statyti bibliotekos priestatą.

Tiriama vieta yra 11 m nuo Nevėžio upės dešiniojo kranto, M. Daukšos viešosios bibliotekos kiemo PV dalyje, 9 m į Š nuo bibliotekos P korpuso ir 3,8 m į R nuo pagrindinio bibliotekos V korpuso. Tiriamo kiemo plotas siekia 208 m^2: jis buvo 16 m ilgio lygiagrečiai bibliotekos P korpusui ir 13 m pločio lygiagrečiai pagrindiniam V korpusui.

Pirminis natūralus paviršius tiriamoje kiemo vietoje slūgso 1,2 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus, jo H_{abs} 30,24 m. Natūralų paviršių sudaro kietai susluoksniuotas pilkos spalvos aliuvinis priesmėlis, skleidžiantis aitrų dumblo kvapą. Tai Nevėžio senvagės nuosėdos.

Kultūrinis sluoksnis atkastas 40 cm gylyje. Jis yra 80–92 cm storio, susiformavęs iš trijų horizontų – apatinio, datuojamo XV a., vidurinio, datuojamo XVI–XVII a., ir viršutinio – XVIII–XIX a.

Apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas atkastas 80–90 cm gylyje. Jis yra 18–30 cm storio, susiformavęs iš pilkos spalvos priesmėlio ir juodžemio intarpų sluoksnio bei molinio židinio griuvenų. Priesmėlio ir juodžemio intarpų sluoksnyje aptikta sutrūnijusios medienos liekanų, medinių kuoliukų žymių, smulkių medžio angliukų ir XV a. puodynių šukių. Sutrūnijusios medienos liekanas sudaro 0,1–0,3 cm storio, 0,3–1 cm pločio ir 5–16 cm ilgio medienos žymės be aiškios padėties ir plano. Jos atkastos įvairiose ploto vietose. Tikriausiai šios medienos žymės yra rąstų arba lentų liekanos, kurių nesunaikino deguoniui pralaidus ir organinę medžiagą naikinantis Nevėžio slėnio aliuvinis priesmėlis. Medienos žymės liudija,

1 pav. XV a. radiniai. *A. Juknevičiaus nuotr.*
Fig. 1. 15th century finds.

kad XV a. Nevėžio dešiniajame krante, dabartinės M. Daukšos viešosios bibliotekos kieme, stovėjo mediniai pastatai.

Tai, kad tiriama vieta XV a. buvo užstatyta, patvirtina medinių kuoliukų žymės ir molinio židinio griuvenos. Keturių medinių kuoliukų žymės atkastos 90 cm gylyje ploto ŠV dalyje. Jos išsidėsčiusios 0,9–1,2 m atstumu viena nuo kitos, vienoje eilėje, orientuotoje PR–ŠV kryptimi. Kuoliukų žymes sudaro tamsiai pilkos spalvos priesmėlis, persimaišęs su juodžemiu ir angliukais. Kuolavietės apvalios, 7–8 cm skersmens 90 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus, jų apačia smaili, 50 cm gylyje, skaičiuojant nuo atkastų žymių paviršiaus. Šios kuoliukų žymės tikriausiai yra žabais pintos tvoros, žymėjusios sklypo ribas, liekanos.

Molinio židinio griuvenų sluoksnis atkastas 1 m gylyje. Jį sudaro 10–12 cm storio degto molio ir molio tinko trupinių luobas. Degto molio trupiniai buvo 4,3x3,7x0,7 cm dydžio, molio tinko – 4,5x3,8x1,7 cm dydžio.

Puodynių šukės žiestos iš šviesiai rausvos spalvos molio, liesinto smulkiai grūsto akmens priemaiša ir degtos oksidacinėje aplinkoje. Puodynių pakraštėliai padaryti preciziškai, jie atlenkti, briaunos smailios, nupjautos arba suapvalintos. Kakleliai įsmaugti, peteliai pūsti, lygiu paviršiumi arba dekoruoti įrėžtomis horizontaliomis linijomis (1 pav.).

XVI–XVII a. datuotas vidutinis kultūrinio sluoksnio horizontas atkastas 50–60 cm gylyje. Jis yra 38–50 cm storio, susiformavęs iš juodžemio ir statybinio laužo sluoksnių bei niveliacinių molio ir kalkių skiedinio trupinių tarpsluoksnių. Juodžemio sluoksnyje atkasta sutrūnijusių rąstų ir lentų liekanų, raudonų plytų nuoskalų, XVI–XVII a. buitinės keramikos šukių ir XVII a. koklių fragmentų. Medinių rąstų ir lentų fragmentai nedideli: rąstai buvo 12–16 cm skersmens ir 14–26 cm ilgio, lentos – 0,9–1,3 cm storio, 13–28 cm pločio ir 15–105 cm ilgio. Jie be aiškios planinės struktūros, ryškesnių statybų pėdsakų ir visame plote išmėtyti chaotiškai. Medienos liekanos liudija, kad tiriamoje vietoje XVII a. stovėjo mediniai pastatai. Tikriausiai sutrūnijusi mediena yra medinių mėsinių, minimų XVII a. antros pusės miesto inventorių sąrašuose, liekanos.

2 pav. XVIII–XIX a. radiniai. *A. Juknevičiaus nuotr.*
Fig. 2. 18th–19th century finds.

Viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas, datuojamas XVIII–XIX a., atkastas 38–40 cm gylyje. Jis yra 10–20 cm storio (vietomis 70 cm storio), susiformavęs iš statybinio laužo sluoksnio, niveliacinių sluoksnių ir suminto juodžemio (kiemo) su degėsiais sluoksnio.

Statybinio laužo sluoksnis yra medinio namo, statyto XVII a. pabaigoje ant ištisinio akmenų pamato ir nugriauto XVIII a. pirmoje pusėje, griuvenos. Jose aptikta XVIII a. koklių, molinių pypkių fragmentų (2 pav.) ir monetų lobis. Monetos buvo sulipusios po 3–15 vienetų į 15 stulpelių (iš viso 131 moneta) ir išsibarsčiusios į 16 cm skersmens krūvą (iš viso 472 monetos). Monetų lobį sudaro Jono Kazimiero Lenkijos karalystės 144 šilingai (iš jų – 2 falsifikatai) ir to paties valdovo 457 vienetai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šilingų (iš jų – 27 falsifikatai). Dviejų monetų priklausomybė nenustatyta (monetų lobio analizę pagal kalyklas ir datas atliko LNM Numizmatikos skyriaus mokslinis bendradarbis Eduardas Remecas). Iš viso lobyje buvo 603 monetos. Tikriausiai monetos buvo paslėptos krosnyje ir išsibarstė sugriovus ją, nes aptiktos krosnies griuvenų sluoksnyje. Kitų radinių, patvirtinančių, kad monetos buvo paslėptos puodynėje, odiniame maišelyje, susuktos į drobę arba kitą medžiagą, nerasta.

XIX a. kultūrinio sluoksnio horizonte, atkastame 30–40 cm gylyje, kurį sudarė niveliaciniai statybinio laužo ir permaišytos žemės sluoksniai, atkasta fajansinių lėkščių šukių su „Kuznecovo“ manufaktūros Rygoje antspaudais, fajansinės lėkštės, dekoruotos rytietišku siužetu ir glazūruotos mėlynai su Mastrichto (Olandija) manufaktūros ženklu, dugnas, fajansinių ir molinių pypkių fragmentai.

Tarpukariu tiriamoje vietoje buvo sumūrytas 6,09x4,47 m dydžio rūsys su 1,32 m pločio laiptine iš V pusės. Rūsys sumūrytas po dalimi namo, nugriauto pokaryje. Nugriovus namą, rūsys buvo užpiltas statybiniu laužu. Nugriauto namo ir rūsio vietoje ant ištisinių betoninių pamatų buvo pastatyti garažai. Statant garažus ir darant komunikacinius įvadus, didesnė dalis XV–XIX a. kultūrinio sluoksnio buvo sunaikinta.

THE COURTYARD OF THE M. DAUKŠA PUBLIC LIBRARY

In 2006 an area of 208 m^2 was excavated in Kėdainiai Old Town in the courtyard of the M. Daukša Public Library (Didžioji Rinka Sq. 9–11). The 80–92 cm thick cultural layer consists of 3 horizons: a lower horizon dating to the 15th century, a middle horizon dating to the 16th–17th centuries, and an upper horizon dating to the 18th–19th centuries. The remains of rotten wood, signs of wooden stakes, the remains of a clay fireplace, and pottery (Fig. 1) were discovered in the lower horizon. The remains of rotten logs and boards, flakes of red brick, household pottery sherds, and 17th century stove tile sherds were discovered in the 16th–17th century horizon. The remains of a wooden house built in the late 17th century and demolished in the 1st half of the 18th century were discovered in the upper cultural layer horizon dating to the 18th–19th centuries. 18th century stove tile and clay pipe sherds (Fig. 2) and hoard of coins consisting of 603 Lithuanian and Polish shillings of John II Casimir were discovered in the remains.